

تجربه‌هایی ساده از معلمان موفق

آموزش در چارچوب روان‌شناسی

اشاره

تدریس، فعالیتی آگاهانه و برنامه‌ریزی شده است که به وسیله‌ی معلم و به منظور نیل به اهداف خاصی، طراحی و تدوین می‌شود. معلم برای کسب موفقیت در تدریس، باید درباره‌ی نظریه‌های نوین آموزشی و روان‌شناسی یادگیری و تربیتی، اطلاعات و آگاهی لازم را داشته باشد. اگر معلمی خواهان آن است که کارایی و موفقیت بیشتری در تدریس داشته باشد، باید ضمن تسلط کافی بر محتوای درسی، به نکات ظریف و حساس روان‌شناسی (یادگیری و تربیتی)، به طور دقیق توجه کند.

از آن‌جا که فراگیرندگان در هر یک از دوره‌های آموزشی نیازهای ویژه‌ای دارند، آشنایی معلمان با خصوصیات رشد فراگیرندگان در هر دوره‌ی تحصیلی، می‌تواند در پیشرفت درسی و تکامل شخصیت آن‌ها، بسیار مؤثر باشد. برای تحقق چنین امری، معلم باید ضمن آشنایی کامل با ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان، از ضرورت به کارگیری روان‌شناسی در تدریس نیز آگاه باشد. این مقاله، مهم‌ترین نکات روان‌شناسی تربیتی را که رعایت آن‌ها در کلاس، باعث افزایش سطح کیفی تدریس معلم و یادگیری شاگردان خواهد شد، برمی‌شمارد.

کلید واژه‌ها:

نیازهای اولیه‌ی شاگردان، تفاوت‌های فردی شاگردان، ایجاد انگیزه در شاگردان، ایجاد نظم و انضباط در کلاس، شفافیت و رضایت شغلی معلم.

نیازهای اولیه

معلم قبل از شروع تدریس، باید از میزان آمادگی شاگردان خود برای یادگیری آگاهی کامل داشته باشد. از این رو پیوسته باید بکوشد، با تحقیق و کنجکاوی، اطلاعات لازم را در این

زمینه حاصل کند. یکی از نظریه‌های بسیار مفید در این زمینه، «نظریه‌ی انگیزش» مزلو است. این نظریه به معلم امکان می‌دهد که از نیازهای اولیه‌ی شاگردان خود مطلع شود و برای رفع آن‌ها، اقدامات لازم را انجام دهد. از جمله نیازهای اولیه‌ی شاگردان آن است که احساس امنیت و احترام کند، و مطمئن شود که مورد توجه و علاقه‌ی دیگران است. اگر نیازهای پایین‌تر دانش‌آموزان به خوبی برطرف شود، آن‌ها آمادگی بیشتر و بهتری برای یادگیری پیدا خواهند کرد.

تفاوت‌های فردی

تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان، یکی از مهم‌ترین مسائل تربیتی در کلاس درس است. معلم باید

دانش‌آموزان باید از لحاظ نشستن در کلاس راحت باشند، فضا و جای

تجربه‌های یادگیری کلاس را طوری تنظیم کند که همه‌ی دانش‌آموزان بتوانند، به تناسب آمادگی‌های ذهنی خود از آن‌ها استفاده کنند. عده‌ای از دانش‌آموزان به دلایل متفاوت با اضطراب و ناراحتی وارد کلاس درس می‌شوند. از این‌رو معلم باید همه‌ی تلاش خود را به کار گیرد تا اضطراب آن‌ها را به حداقل برسد و زمینه‌ی نشاط و خلاقیت برای همه‌ی دانش‌آموزان فراهم آید.

معلم نباید دانش‌آموزان را با یکدیگر مقایسه کند. بلکه باید آن‌ها را با توجه به تفاوت‌های فردی‌شان یاری دهد. جو کلاس هم باید طوری باشد که شاگردان بدانند، چه وظیفه‌ای دارند و چه انتظاراتی را باید برآورده سازند. دانش‌آموزان، نباید در کلاس دچار تشویش و ناراحتی شوند. کارهای معلم نباید بیش از حد تهدید کننده و ملال‌آور باشند. مجبور کردن دانش‌آموزان به یادگیری، روش چندانی مناسبی نیست. باید موقعیت‌ها و یادگیری‌های کلاس طوری تنظیم شوند که دانش‌آموزان خود با آمادگی و رغبت، در یادگیری شرکت جویند.

ایجاد انگیزه

از عواملی که در یادگیری دانش‌آموزان نقش اساسی دارد، ایجاد انگیزه در آن‌هاست. معلم نباید تأثیر عامل انگیزه را در دانش‌آموزان، نادیده بگیرد. انگیزش، دانش‌آموز را به سمت یادگیری سوق می‌دهد، علاقه و عشق او را بر می‌انگیزد، و به فعالیت‌ها و تلاش‌های او شکل و جهت می‌بخشد. یکی از روش‌های مؤثر در ایجاد انگیزش در

دانش‌آموزان، تشویق لفظی است که در کودکان خردسال، کاربرد بیشتری دارد. البته معلم باید از معایب و مضرات رقابت بیش از حد در کلاس آگاه باشد، و با در نظر گرفتن آثار

در همان فاصله‌ی کوتاه به ارزیابی معلم خود می‌پردازند. اگر معلمی در لحظات اولیه‌ی کلاس هراسان و نگران باشد و بدون اعتماد به نفس عمل کند، به احتمال زیاد در مراحل بعدی در

مخرب آن، از ایجاد چنین رقابتی بین دانش‌آموزان خودداری کند. او باید بکوشد، زمینه‌ی همکاری دانش‌آموزان را در مسائل متفاوت فراهم آورد.

نظم و انضباط در کلاس

بدون نظم و انضباط در کلاس، معلم عملاً قادر به انجام هیچ‌کاری نیست. به عبارت دیگر، معلم باید نظم بخشیدن به کلاس درس را پیش نیاز تدریس خود بداند و همیشه پس از برقراری آرامش در کلاس، کار تدریس را شروع کند.

رعایت نظم و انضباط در اولین دقایق جلسه‌ی اول هر کلاسی، بسیار مهم و اساسی است، زیرا دانش‌آموزان

زمینه‌ی نظم و انضباط با مشکلات جدی مواجه خواهد شد.

اگر معلم از قبل برنامه و آمادگی لازم را برای اداره‌ی کلاس و تدریس داشته باشد، از بسیاری از ددرسرها و مشکلات کلاس و فشارهای روانی و عصبی ناشی از آن جلوگیری خواهد کرد. یکی از شیوه‌های عالی نفوذ روی شاگردان و برقراری نظم و انضباط در کلاس، به ویژه در موقعیت‌های بسیار دشوار، برقراری ارتباط صمیمانه و محبت‌آمیز با دانش‌آموزان است. البته شوخی‌های ملایم و مؤدبانه هم که موجب رنجش و تمسخر کسی نباشد، کارساز است.

مسلماً برخی از رفتارها، اعمال

ناشایست و شرارت دانش‌آموزان از آن‌جا ناشی می‌شود که آن‌ها نمی‌دانند در مقابل مشکلات چه باید بکنند، از اموری که باید انجام دهند آگاهی لازم را ندارند، و یا این‌که در انجام تکالیف خود ناتوان هستند. معلم می‌تواند با دادن اطلاعات مناسب، آن‌ها را در جهت رفع موانع و مشکلات خود یاری کند و توانایی‌هایشان را برای حل مشکلات و انجام تکالیف خود افزایش دهد.

معلم هم‌چنین باید بکوشد، روش‌های تنبیهی را بلافاصله پس از مشاهده‌ی عمل خلاف در کلاس به کارگیرد، تا دانش‌آموز خاطی به ارتباط بین عمل خود و نتیجه‌ی آن پی‌ببرد. او هرگز نباید برخورد خود را با دانش‌آموز خطا کار به تعویق بیندازد و یا تهدیدات مبهمی را که امکان عملی کردن آن‌ها در آینده وجود ندارد، مطرح کند. زیرا تهدید به اعمال تنبیه موجب احساس تنفر در او می‌شود، و کینه‌توزی و دشمنی با معلم را در او افزایش می‌دهد.

معمولاً برخی از مسائل مربوط به کنترل کلاس، به طور غیره منتظره و ناگهانی پیش می‌آیند که مستلزم راه‌حل‌های ابتکاری و مدبرانه‌ای

است. اگر معلم در این زمینه‌ها از تجارب و آگاهی لازم و کافی برخوردار نباشد، مسلماً واکنش و عکس‌العمل‌های او در برخورد با بی‌نظمی و آشوب‌های کلاسی، بی‌اثر و یا مخرب خواهد بود. بنابراین او باید با استفاده از تجارب و اطلاعات همکاران خود، و با انجام مطالعات لازم در زمینه‌ی روان‌شناسی و علوم تربیتی، شیوه‌ها و راهکارهای برخورد با بی‌نظمی‌های کلاسی را از قبل پیش‌بینی و با آمادگی بیشتری در کلاس حاضر شود.

یکی دیگر از عوامل مؤثر در برقراری نظم و انضباط در کلاس درس، شیوه‌ی تدریس معلم است. آن‌چه که معلم در کلاس تدریس می‌کند، باید چنان برای شاگردان جذاب و مفید باشد که هرگز احتمال بی‌نظمی‌های ناشی از عدم درک درس در کلاس به وجود نیاید.

شخصیت

و رضایت شغلی معلم

شخصیت معلم از عوامل بسیار مؤثر در تدریس، هدایت و رهبری دانش‌آموزان در کلاس درس است. علاوه بر این، سلامت جسمانی، عاطفی، و روانی معلم، نقش عمده‌ای در موفقیت او در تدریس دارد. معلمی که خود شخصیت و رفتار متعادل و مناسبی در کلاس درس ندارد، نباید از دانش‌آموزان خود توقع رفتار مطلوب و شایسته را داشته باشد.

آن‌چه بیشتر در کلاس درس مورد توجه شاگردان است، صداقت و قاطعیت معلم در گفتار و عمل است.

معلم در درجه‌ی اول خودش باید اعمال و رفتار شایسته‌ای در کلاس درس داشته باشد و به گفته‌های خود جامه‌ی عمل بپوشاند تا بتواند الگوی مناسبی برای شاگردانش باشد. اگر بین گفتار و عمل معلم تضاد وجود داشته باشد، ممکن است در رشد عاطفی و روانی شاگردان اثر منفی بگذارد. معلم باید با دانش‌آموزان خود بسیار صمیمی و در عین حال قاطع و منطقی باشد، و بسیار سریع و محکم عمل کند. هم‌چنین باید بکوشد، تا حدامکان از تهدید شاگردان پرهیزد. اگر گاهی مجبور شود با دانش‌آموزی برخورد تند و خشونت‌آمیز داشته باشد، باید سعی کند دانش‌آموز خطای خود را قبول کند. اگر معلم از شرایط زندگی خود و یا از شغلی که دارد، رضایت نداشته باشد هرگز نباید نگرانی‌ها و دل‌مشغولی‌های خود را به کلاس درس ببرد. زیرا این کار باعث می‌شود که دانش‌آموزان او فردی درمانده و ناتوان بدانند که این احساس، ضرر جبران‌ناپذیری به شخصیت والای معلم وارد می‌کند و ابهت معنوی او را در نظر دانش‌آموزان به شدت کاهش می‌دهد.

منابع

۱. بیلر، رابر (۱۳۷۳). کاربرد روان‌شناسی در آموزش (جلد اول). ترجمه‌ی پروین کدیور. مرکز نشر دانشگاهی. تهران. چاپ چهارم.
۲. پارسا، محمد (۱۳۷۵). روان‌شناسی تربیتی. سخن. تهران. چاپ سوم.

اصلاحیه

در صفحه‌ی ۲۸ شماره‌ی ۲ مجله (آبان‌ماه ۱۳۸۷) نام نویسنده‌ی مقاله، سید عباس رضوی، به اشتباه سیدعلی عباس رضوی چاپ شده است. ضمن اصلاح از نویسنده‌ی مقاله پوزش می‌طلبیم.